

THẠC SĨ ĐỒNG THỊ VÂN HỒNG
KHOA KINH TẾ - TRƯỜNG CĐ NGHỀ CƠ ĐIỆN HÀ NỘI
(Chủ biên)

GIÁO TRÌNH

LÝ THUYẾT KẾ TOÁN

(DÙNG CHO TRÌNH ĐỘ TRUNG CẤP NGHỀ VÀ CAO ĐẲNG NGHỀ)

NHÀ XUẤT BẢN LAO ĐỘNG

THẠC SĨ ĐỒNG THỊ VÂN HỒNG
KHOA KINH TẾ - TRƯỜNG CAO ĐẲNG NGHỀ CƠ ĐIỆN HÀ NỘI
(Chủ biên)

GIÁO TRÌNH LÝ THUYẾT KẾ TOÁN

(DÙNG CHO TRÌNH ĐỘ TRUNG CẤP NGHỀ
VÀ CAO ĐẲNG NGHỀ)

NHÀ XUẤT BẢN LAO ĐỘNG
Hà Nội - 2009

LỜI NÓI ĐẦU

Kế toán là bộ phận cấu thành quan trọng của hệ thống công cụ quản lý kinh tế, tài chính, có vai trò tích cực trong việc quản lý, điều hành và kiểm soát các hoạt động kinh tế, tài chính, tổ chức hệ thống thông tin hữu ích cho các quyết định kinh tế.

Nhằm đáp ứng mục tiêu trang bị cho học viên kiến thức cơ bản về khái niệm, đặc điểm, nhiệm vụ, yêu cầu, đối tượng của kế toán; phân loại được tài sản của đơn vị kế toán, hệ thống phương pháp kế toán và phân biệt được các hình thức kế toán, xác định được các loại sổ sách cần thiết cho từng hình thức kế toán đồng thời đáp ứng được chương trình khung của Bộ Lao động - Thương binh và Xã hội, Khoa Kinh tế trường Cao đẳng nghề Cơ điện Hà Nội biên soạn **Giáo trình Lý thuyết kế toán (Dùng cho trình độ trung cấp nghề và cao đẳng nghề)**.

Cuốn sách gồm bảy chương:

- Chương I Vai trò, chức năng, đối tượng và phương pháp hạch toán kế toán
- Chương II Phương pháp chứng từ kế toán
- Chương III Phương pháp tài khoản kế toán
- Chương IV Phương pháp tính giá và kế toán các quá trình kinh tế chủ yếu
- Chương V Phương pháp tổng hợp - cân đối kế toán
- Chương VI Sổ kế toán và hình thức kế toán
- Chương VII Tổ chức công tác hạch toán kế toán

Nội dung biên soạn theo hình thức tích hợp giữa lý thuyết và thực hành. Trong quá trình biên soạn, nhóm tác giả đã tham khảo nhiều tài liệu liên quan của các trường Đại học, Cao đẳng, Trung cấp chuyên nghiệp và dạy nghề và cập nhật những kiến thức mới nhất.

Mặc dù đã có nhiều cố gắng nhưng không tránh khỏi những thiếu sót. Nhóm tác giả rất mong nhận được sự đóng góp ý kiến của các thầy, cô giáo và các bạn học sinh cùng đồng đảo bạn đọc để giáo trình ngày càng hoàn thiện hơn.

Xin trân trọng cảm ơn!

NHÓM TÁC GIẢ

Chương I

VAI TRÒ, CHỨC NĂNG, ĐỐI TƯỢNG VÀ PHƯƠNG PHÁP HẠCH TOÁN KẾ TOÁN

1. Vai trò, chức năng, nhiệm vụ của hạch toán kế toán

1.1. Hạch toán kế toán và tính tất yếu khách quan của hạch toán kế toán

1.1.1. Định nghĩa

Có rất nhiều định nghĩa về kế toán:

Theo Điều lệ tổ chức kế toán Nhà nước ban hành theo Nghị định số 25/HĐBT ngày 18/3/1989: “Kế toán là công việc ghi chép, tính toán bằng con số dưới hình thức giá trị, hiện vật và thời gian lao động, chủ yếu dưới hình thức giá trị để phản ánh, kiểm tra tình hình vận động của các loại tài sản, quá trình và kết quả hoạt động sản xuất kinh doanh, sử dụng vốn và kinh phí của Nhà nước cũng như từng tổ chức, xí nghiệp”.

Theo Điều 4 của Luật kế toán thì kế toán được định nghĩa: “Kế toán là việc thu thập, xử lý, kiểm tra, phân tích và cung cấp thông tin kinh tế, tài chính dưới hình thức giá trị, hiện vật và tài sản lao động”.

Để hiểu một cách cụ thể hơn, có thể hiểu hạch toán kế toán trên các khía cạnh sau:

- Dưới góc độ là một môn khoa học thì kế toán là một hệ thống thông tin thực hiện việc phản ánh và giám đốc mọi diễn biến của quá trình hoạt động thực tế liên quan đến lĩnh vực kinh tế - tài chính của một tổ chức cụ thể (Doanh nghiệp,...) thông qua một số phương pháp riêng biệt gắn liền với việc sử dụng ba loại thước đo: tiền, hiện vật và thời gian lao động. Trong đó thước đo bằng tiền là chủ yếu.

- Là nghề nghiệp thì kế toán được hiểu là nghệ thuật tính toán và ghi chép bằng con số mọi hiện tượng kinh tế - tài chính phát sinh trong đơn vị để cung cấp một cách toàn diện và nhanh chóng các thông tin về tình hình và kết quả hoạt động của đơn vị, tình hình sử dụng vốn của đơn vị.

1.1.2. Tính tất yếu của hạch toán kế toán

Sản xuất ra của cải vật chất là cơ sở tồn tại và phát triển của xã hội loài người. Trong mọi hình thái kinh tế - xã hội, con người đều phải tiến hành các hoạt động sản xuất. Hoạt động sản xuất của con người là hoạt động có ý thức và mục đích, nó được lặp đi lặp lại và không ngừng đổi mới hình thành quá trình tái sản xuất. Khi tiến hành các hoạt động sản xuất, con người luôn có ý thức quan tâm đến những hao phí cần thiết cho sản xuất, kết quả sản xuất và cách thức tổ chức quản lý nhằm thực hiện hoạt động sản xuất ngày càng đem lại hiệu quả cao hơn.

Muốn sản xuất ngày càng phát triển và đạt kết quả cao. Con người phải tiến hành các hoạt động quan sát, đo lường, tính toán và ghi chép các hoạt động kinh tế xảy ra trong quá trình tái sản xuất hay hạch toán tái sản xuất.

Vì vậy hạch toán là các hoạt động quan sát, đo lường, tính toán và ghi chép của con người đối với các hoạt động kinh tế xảy ra trong quá trình tái sản xuất xã hội nhằm thu nhận và cung cấp thông tin về quá trình đó phục vụ cho công tác kiểm tra, chỉ đạo các hoạt động kinh tế đảm bảo quá trình tái sản xuất đạt hiệu quả cao đáp ứng nhu cầu sản xuất và đời sống xã hội.

Hạch toán ra đời, tồn tại và phát triển gắn liền với quá trình lao động sản xuất, gắn liền với quá trình tái sản xuất xã hội, nó ra đời, tồn tại và phát triển cùng với sự ra đời và phát triển của nền sản xuất xã hội loài người. Vì vậy có thể nói hạch toán kế toán tồn tại tất yếu khách quan trong mọi hình thái kinh tế - xã hội.

1.2. Vai trò của hạch toán kế toán trong nền kinh tế thị trường

Hạch toán kế toán là công cụ phục vụ đắc lực cho quản lý kinh tế - tài chính, có vai trò quan trọng trong quản lý kinh tế - tài chính. Vai trò của kế toán được khẳng định xuất phát từ nhu cầu sử dụng thông tin trong việc ra các quyết định kinh tế và chức năng của hạch toán kế toán.

Để tổ chức và quản lý các hoạt động kinh tế trong từng đơn vị cũng như toàn bộ nền kinh tế quốc dân ngày càng mang lại hiệu quả kinh tế cao, các nhà quản lý kinh tế cần nắm bắt đầy đủ, kịp thời và có hệ thống thông tin về tất cả các hoạt động kinh tế - tài chính đã được thực hiện để làm cơ sở cho việc ra các quyết định kinh tế. Nền sản xuất xã hội càng phát triển, yêu cầu và trình độ quản lý ngày càng cao, kế toán càng khẳng định được vai trò là công cụ phục vụ đắc lực cho quản lý kinh tế, tài chính, đặc biệt trong lĩnh vực sản xuất, lưu thông và trao đổi hàng hóa.

Nền kinh tế thị trường với sự tham gia của nhiều thành phần kinh tế, các loại hình và đơn vị kinh tế không những ngày càng nhiều mà còn không ngừng mở rộng quy mô và phạm vi hoạt động. Chính vì vậy, để có thể cạnh tranh, tồn tại và phát triển, các đơn vị phải xác định mục tiêu hoạt động phù hợp với năng lực và trình độ của mình, chủ động trong sản xuất, sử dụng tiết kiệm và có hiệu quả tài sản, tiền vốn nhằm đạt được hiệu quả kinh tế cao nhất. Muốn vậy, đòi hỏi các đơn vị phải tổ chức thu nhận đầy đủ, nhanh chóng, kịp thời thông tin về tình hình và kết quả hoạt động kinh tế để từ đó đề ra quyết định kinh tế phù hợp, kịp thời và hữu hiệu. Trong cơ chế đó, vai trò của kế toán ngày càng phát huy tác dụng và là công cụ không thể thiếu trong quản lý từng đơn vị kinh tế nói riêng và nền kinh tế - xã hội nói chung.

Vai trò của kế toán trong nền kinh tế thị trường biểu hiện ở các mặt cụ thể sau:

- Thu nhận và cung cấp thông tin về số hiện có và tình hình luân chuyển từng loại tài sản cũng như tổng số tài sản của đơn vị. Từ đó giúp cho người quản lý theo dõi chặt chẽ tài sản, có biện pháp khai thác, sử dụng tài sản đem lại hiệu quả cao, đồng thời có thể đề phòng các tổn hại đến tài sản của đơn vị.

- Thu nhận và cung cấp thông tin về toàn bộ hoạt động kế toán - tài chính của đơn vị từ khâu mua hàng, sản xuất đến khâu bán hàng, tiêu dùng. Qua đó phân tích được hiệu quả của công tác quản lý, phát hiện và khắc phục kịp thời những thiếu sót, đề ra những biện pháp quản lý hữu hiệu hơn nhằm đảm bảo sức cạnh tranh trên thị trường.

- Thu nhận và cung cấp thông tin để đánh giá việc thực hiện các nguyên tắc hạch toán kinh doanh trong doanh nghiệp.

- Thu nhận và cung cấp thông tin cần thiết cho các đối tượng quan tâm ở bên ngoài doanh nghiệp nhằm mở rộng mối quan hệ kinh tế, thu hút vốn đầu tư, liên doanh, liên kết với các đơn vị khác, mở rộng phạm vi hoạt động để kinh doanh có kết quả hơn.

- Cung cấp tài liệu để thực hiện việc kiểm tra nội bộ cũng như phục vụ cho việc kiểm tra, kiểm soát của các cơ quan có thẩm quyền đối với hoạt động kinh doanh của đơn vị nhằm đảm bảo kinh doanh đúng pháp luật, cạnh tranh lành mạnh, phù hợp với định hướng phát triển kinh tế của Nhà nước chịu sự chi phối và quản lý của Nhà nước.

- Đối với Nhà nước, hạch toán kế toán giúp Nhà nước theo dõi tổng hợp số liệu các thành phần kinh tế, các doanh nghiệp, các ngành sản xuất... Qua đó đánh giá sự phát triển của từng ngành kinh tế cụ thể cũng như sự phát triển của nền kinh tế quốc dân. Thông qua đó đề ra các chính sách, quyết định về kinh tế phù hợp với sự phát triển của đất nước.

Vai trò của kế toán đã được khẳng định trong Điều lệ tổ chức kế toán Nhà nước ban hành năm 1989 như sau: "Đối với

Nhà nước, kế toán là công cụ quan trọng để tính toán, xây dựng và kiểm tra việc chấp hành ngân sách nhà nước để điều hành và quản lý nền kinh tế quốc dân. Đối với các tổ chức, xí nghiệp, kế toán là công cụ bảo vệ sử dụng tài sản, vật tư, tiền vốn nhằm đảm bảo quyền chủ động sản xuất kinh doanh và tổ chức hoạt động tài chính của tổ chức, xí nghiệp”.

Trong điều kiện nền kinh tế thị trường của nước ta hiện nay là nền kinh tế sản xuất hàng hoá nhiều thành phần, được vận hành theo cơ chế thị trường có sự điều tiết của Nhà nước, đòi hỏi hệ thống kế toán phải không ngừng đổi mới và hoàn thiện để đáp ứng nhu cầu quản lý các hoạt động kinh tế của đơn vị và của Nhà nước cũng như phù hợp với các thông lệ, chuẩn mực kế toán quốc tế.

1.3. Chức năng và nhiệm vụ của hạch toán kế toán

1.3.1. Chức năng

Trong công tác quản lý hạch toán kế toán có hai chức năng: chức năng phản ánh và chức năng giám đốc.

1.3.1.1. Chức năng phản ánh (Chức năng thông tin)

Chức năng phản ánh thể hiện ở chỗ kế toán thực hiện công việc theo dõi toàn bộ các hiện tượng kinh tế - tài chính phát sinh trong quá trình hoạt động của đơn vị thông qua việc tính toán, ghi chép, phân loại, xử lý và tổng kết các dữ liệu có liên quan đến quá trình hoạt động và sử dụng vốn của đơn vị.

- Trước hết, kế toán đo lường các hoạt động kinh tế - tài chính bằng cách kế toán theo dõi toàn bộ các hiện tượng kinh tế - tài chính phát sinh trong quá trình hoạt động của đơn vị và tiến hành ghi chép dữ liệu thu nhận được vào các chứng từ kế toán.

- Tiếp theo là quá trình xử lý các dữ liệu thu nhận được thành những thông tin có ích theo yêu cầu của người sử dụng thông tin. Quá trình xử lý được tiến hành qua việc phân loại,

sắp xếp, hệ thống hoá và tổng hợp các dữ liệu (được thực hiện trên hệ thống tài khoản và sổ kế toán).

- Sau đó, những thông tin đã qua xử lý được truyền đạt qua hệ thống báo cáo kế toán đến cho những người cần sử dụng thông tin kế toán, giúp họ đề ra quyết định kinh tế đúng đắn.

Như vậy, rõ ràng kế toán không chỉ dừng lại ở việc ghi chép và lưu trữ giữ liệu, mà quan trọng hơn là thiết lập một hệ thống thông tin cho công tác quản lý, cho người ra quyết định.

1.3.1.2. Chức năng giám đốc (*Chức năng kiểm tra*)

Chức năng giám đốc thể hiện ở chỗ thông qua số liệu đã được phản ánh, kế toán sẽ nắm được một cách có hệ thống toàn bộ quá trình và kết quả hoạt động của đơn vị làm cơ sở cho việc đánh giá được đúng đắn, kiểm soát chặt chẽ tình hình chấp hành luật pháp, việc thực hiện các mục tiêu đã đề ra nhằm giúp cho hoạt động ngày càng mang lại hiệu quả cao. Thực hiện tốt chức năng kiểm tra là cơ sở để kế toán cung cấp thông tin đáng tin cậy phục vụ cho công tác phân tích, đánh giá được đầy đủ, đúng đắn tình hình và kết quả hoạt động của đơn vị trong từng thời kỳ nhất định, ra các quyết định đúng đắn, phù hợp nhằm không ngừng nâng cao hiệu quả hoạt động của đơn vị.

Chức năng phản ánh và chức năng giám đốc có mối quan hệ với nhau rất chặt chẽ. Phản ánh là cơ sở để giám đốc, đồng thời thông qua giám đốc sẽ giúp cho việc phản ánh chính xác, rõ ràng, đầy đủ hơn. Hai chức năng này được thực hiện bởi một hệ thống các phương pháp kế toán bao gồm: chứng từ kế toán, ghi sổ kép, tính giá, tổng hợp - cân đối.

Với hai chức năng vốn có như trên của hạch toán kế toán và xuất phát từ yêu cầu quản lý hoạt động kinh tế ở đơn vị, hạch toán kế toán trở thành một công cụ cần thiết và